

- 19) *Epipactis atrorubens* te Maastricht op 31 Mei.
- 20) *Gymnadenia conopsea* var. *albiflora* te Voerendaal op 11 Juni (zuiver witte bloem).
- 21) *Herminium Monorchis* te Voerendaal op 11 Juni.
- 22) *Dactylorhiza pseudo-Traunsteineri* = *D. Deweveri* te Tudderen op 16 Juni (smalle, vlakke bladranden, rechtopstaand, ongevlekt).
- 23) *Platanthera bifolia* var. *densiflora* te Tudderen op 16 Juni (dichtbloeiende, forse plant uit moeras).
Platanthera bifolia var. *laxiflora* te Wylré op 21 Juni (losse, ijle bloemtros van de kalkgrond).
- 24) *Epipactis latifolia* te Maastricht op 24 Juni.

De Voorzitter dankt spreker met een hartelijk woord en gelooft dat de mooie resultaten, die hij dit seizoen bereikt heeft, het beste middel zullen zijn om zijn jeugdig enthousiasme blijvend te stimuleren.

Tot slot vertoont de heer **Paping** nog een aantal paddenstoelen, waaraan hij een korte explicatie vastknoot.

te Heerlen op Woensdag 11 October 1950.

Aanwezig de dames Janssen, Bour, Bongers-Klamer, Sterken, de Wit en de heren van Rummelen, van Velsen, van Loo, Br. Arnoud, Giesen, Adams, Collin, Coonen, Bruna, Dijkstra, Offermans, Buck.

De voorzitter verklaart aan de hand van een door de heer Giesen meegebrachte vuursteen met mosachtige tekening het ontstaan van dendrieten. Een vuursteen met ingesloten kern geeft hem aanleiding om in te gaan op de theorieën van het ontstaan van vuursteen, waaruit naar voren komt, dat er eigenlijk nog geen bevredigende verklaring bestaat over vuursteenvorming.

Broeder **Arnoud** demonstreert een kleine dwergwels, *Ameiurus* sp., gevangen bij Smeermaas. Dit visje lijkt op de meerval, doch is door het bezit van een tweede rugvin hiervan te onderscheiden. *Ameiurus*soorten zijn geïmporteerd uit N.-Amerika.

Dr **Bruna** bespreekt daarna „De wonderen van het dierenrijk” van Maurice Burton, onder toezicht van J. W. E. Ihle en G. Barendrecht in het Nederlands vertaald. Naast grote waardering heeft Bruna ook wel enige kritiek. Ver-

der vertoont spreker een snijtand I 1 van een paard, gevonden in de loessoiden van Nieuwenhagen op 2 meter diepte aan de Heerenweg.

Prof. van Koenigswald houdt deze tand voor subrecent; die betekent in ons geval, dat men, zoals van Rummelen meent, aan een vroeg-historisch paard (Romeins) moet denken. De Heerenweg is namelijk de oud Romeinse Heirbaan van Keulen naar Coriovallum. Daarna demonstreert **Bruna** een nest met eitjes van de bosrietzanger. Het nest is gebouwd in de vorkvormige vertakkingen van een papaver. Het werd gevonden in een korenveld nabij de hoeve „De Dael”, aan de weg Heerlen-Ubaghsberg.

Tot slot van zijn demonstratie kon spreker aan de bezoekers een zoetwaterpoliep (*Hydra*) onder het microscoop vertonen. Dit diertje werd bemachtigd in de vijver van het kasteel Wylré.

Broeder **Arnoud** bespreekt daarna de bouw van de zoetwatergarnaal. Het meegebrachte voorwerp is door hem bemachtigd ten N. van Smeermaas. Ook in het Juliana-kanaal komen deze oorspronkelijk in de Middellandse Zee behorende dieren voor.

Tot slot demonstreert Dr. **Dijkstra** enkele variaties van het driekleurig viooltje. Hierop wil hij in een volgende vergadering nog terugkomen.

VERSLAG VAN DE BIJEENKOMST VAN DE ENTOMOLOGEN OP DONDERDAG 12 OCTOBER 1950.

Aanwezig de heren Lückner, Broeder Arnoud, Sanders, Geurts, Pater Munsters, Willems, Kruytzer, Hendrix, Maessen en van Mastrigt.

Na de opening en een woord van welkom, wijdt de waarnemende voorzitter, de heer **Kruijtz**, enige woorden aan de nagedachtenis van de overleden voorzitter van deze bijeenkomsten, majoor Rijk. „Het zal morgen precies een jaar geleden zijn dat onze verscheiden voorzitter voor het laatst ter vergadering aanwezig was. De daarop volgende vergadering, — 30 Maart 1950 —, was hij door ziekte verhinderd. Ik sprak toen de wens uit, dat hij weer spoedig in ons midden mocht zijn. Doch de Heer heeft anders beschikt; op 29 April overleed hij kalm en rustig in zijn woonplaats te Meerssen. Ik hoop U niet te wijzen op de betekenis en de plaats, die majoor Rijk innam in ons Genootschap en de wereld der entomologen. Zijn prachtige vlinderverzameling getuigt van zijn grote

activiteit en we mogen ons gelukkig prijzen, deze collectie thans in ons museum te hebben. Mevrouw Rijk-Pauw zijn we zeer dankbaar voor deze schenking en zij moge er van verzekerd zijn, dat de nagedachtenis aan haar man bij ons in hoge ere zal blijven.

Op onze bijeenkomsten was majoor Rijk de punctuele, doch eenvoudige leider. Het was prettig onder zijn leiding te vergaderen. Wij danken hem voor alles, wat hij voor ons gedaan heeft. Hij ruste in vrede."

Na deze woorden zeide de heer Kruytzer, dat hij indertijd op verzoek van majoor Rijk tijdelijk de leiding had overgenomen, maar dat hij deze nu wenste over te dragen aan een ras-entomoloog. Hij gelooft, dat niemand er enig bezwaar tegen zal hebben, wanneer hij thans aan Dr Willemse vraagt, zich met de leiding van deze bijeenkomsten te willen belasten.

De heer Willemse aanvaardt, onder algemene instemming, de functie van voorzitter en begint met er op te wijzen, van welke betekenis mannen als Rijk geweest zijn voor de ontwikkeling van de entomologie. Eigenlijk waren al onze vroegere entomologen — Snellen van Vollenhoven, van der Wulp, Ter Haar, Oudemans, Snellen en Everts — van huis uit amateurs. Ook onze eerste verzamelaars — de onderwijzer Scholten, burgemeester Schuyt en de Limburgse advocaat Maurissen — waren amateurs. En toch hebben deze mensen veel gepresteerd. Sommigen hebben zelfs heel bekende werken op hun naam staan.

Broeder Arnoud laat zien, wat hij ter vergadering heeft meegebracht.

Vooreerst 4 stadiën van *Ephemera danica* Müll.: larve, subimago, vervelling, imago. Verder de ontwikkelingsstadiën van *Myrmelion formicarius* L. Ook brengt hij enige bijen ter tafel o.a. de zeldzame graafbij *Halictus scabiosae*, gevonden te Ettelbrück (Lux.). Deze soort was tot nu toe slechts éénmaal in Nederland gevonden en bevindt zich in ons museum. Merkwaardig is zijn bevinding met de houtbij: *Xylocopa violacea*. Hiervan vond hij 2 exemplaren in een holletje — 10 cm diep — van de Kunradersteen. Tenslotte laat hij enige nesten zien van de urntjes-wesp: *Eumenes pedunculatus* uit het Vijlenerbos.

Naar aanleiding van deze laatste vondst merkt prof. Sanders op, dat de oorspronkelijke soort

Eumenes coarctata later uitgevallen is in drie soorten: *E. coarctata*, *E. papillarius* en *E. pedunculatus*. Deze laatste maakt haar nestjes aan gras of heide. Vervolgens doet de heer Sanders, namens de heer Parren een mededeling over een nieuwe goudwesp voor de Nederlandse fauna. Op 8 Juli werd door ons op *Achillea millefolium* een goudwesp gevonden met blauwe thorax en koper-bronskleurig abdomen; door de opvallende, duidelijk zichtbare dubbele uitbocht van de zijrand aan het laatste tergiet was de determinatie *Omalus bidentulus* Lepeletier evident; zulks werd door pater Benno te Udenhout bevestigd.

Op 10 Juli en 10 Augustus werd telkens nog één exemplaar gevonden, weer op *Achillea*.

O. bidentulus was tot nu toe nog niet uit Nederland bekend; wél kwam de soort voor in België en zuidelijker landen. Als enige opgave staat vermeld in de literatuur dat deze soort zou parasiteren bij *Psen caliginosus* (= *Psen pallipes*?) (opgave Westwood). Een *Psen* bevloog inderdaad het vangterrein te Lerop bij Roermond.

Nader onderzoek zal hier nodig zijn om ten deze uitsluitsel te verkrijgen.

Daar de *Chrysidae* (Goudwespen) zeer uitvoerig zullen behandeld worden in het ter perse zijnde deel III der Publicaties van het Natuurhistorisch Genootschap, welk een geheel volledige bewerking van de Nederlandse goudwespen zal bevatten, kan tot het verschijnen hiervan met deze mededeling volstaan worden.

Bovenstaande en andere Limburgse vondsten van de heer Parren vinden in dit verzamelwerk vermelding.

Daarna spreekt de heer Sanders over zijn eigen vondsten, n.l. 4 soorten *Hymenoptera aculeata* uit Limburg, nieuw voor de Nederlandse Fauna, te weten n.l. *Tiphia ruficornis* Hug., *Nomada tormentilla* Alf., *Andrena distinguenda* Schck. en *Crossocerus congener* Dhlb.

De uitvoerige beschrijving zal in het eerstvolgend Maandblad volgen.

De voorzitter Dr Willemse, spreekt er zijn genoeg over uit, dat er binnenkort een monographie zal verschijnen over de goudwespen van Nederland met determinatietabellen. Tabellen voorzien van tekeningen zijn de opkomst van een bepaalde groep insecten. Vele natuurliebbers verliezen alle animo, wanneer zij met

hun vondsten nergens terecht komen. Kunnen zij dit wel, doordat er goede determinatietabelen zijn, dan worden het vaak goede entomologen en zal de kennis van de groep hunner keuze er zeer op vooruitgaan. Zo zou spreker gaarne een artikel met tabel zien over *Eumenes*soorten!

Vervolgens brengt de heer Geurts het volgende ter tafel.

1) De roofvlieg, *Gryphia flava*, gevangen aan de zonzijde van een dennenbos te Echterbos, waar zij jacht maakte op insecten.

2) de goudwesp, *Chrysis analis* Spin. nieuw voor de Nederlandse fauna, gevangen op een leemwand te Echt (1949 ♀ en ♂, 1950 ♀ en ♂); deze goudwesp parasiteert vermoedelijk op *Odynerus spinipes* L. (of *Odynerus reniformis* (Gmel.) die beide in de leemwand wonen.

Een aardige vangst was ook *Chrysis gracillima* Fröst. ♀ te Echt op een tuinmuur (1950).

3) 1950 is weer een echt wespenjaar geweest, naast vele grondbestanden van *Vespa germanica* Fabr., *Vespa vulgaris* L. en *Vespa crabro* L. (grondbest. o.a. te Ohé en Laak), is vermeldenswaard het nest van *Vespa germanica*, gevonden te Schilberg-Echt tussen het plafond van een huis en de vloer der eerste verdieping. De wespen hadden enige in- en uitvlieggaatjes bij het plafonnetje boven het portiek. Pogingen om deze gaatjes met gips te dichten hadden geen succes; 's morgens waren ze weer open en agressieve wachters verhinderden het dichtmaken voor de tweede maal. Eind September werd het vloerzeil opgenomen, een gat in de vloer geboord en D.D.T. in het nest gespoten. Bij honderden vluchtten de half bedwelmde dieren naar buiten zonder dat de wijfjes hun steekvermogen hadden verloren. Enkele dagen later werd de vloer opengezaagd en er kwam een reuzennest te voorschijn, waaronder enige duizende lijken lagen. Het nest had de vorm van een halve cirkel, was 25 cm lang en 34 cm breed. De mantel was boven en beneden niet erg dik. Heel goed was nog te zien het beginnestje van de stichteres der kolonie. Het bevond zich iets buiten het midden. In de raten was nog veel broed, larven en uitkomende jongen.

De wespen hadden concentrisch gebouwd en zich aangepast aan de ruimte, vandaar de platte halve koekvorm, inplaats van het gewone bolronde model.

De heer Lückert deelt het volgende mede:

van April af werd intensief gevangen met de lamp, vooral te Swalmen. Gebruikt werd een Philipslamp van 1000 Watt of twee kwikdamp-lampen van elk 250 Watt. De laatste trokken zeker niet minder dan de sterke Philipslamp. De enigszins blauwe kleur doet de vlinders heel anders uitzien, maar dat went wel. De meest interessante vondsten zijn hier vermeld:

Drymonia trimacula Esp. 12 stuks, 5/6-14/6; alleen donkere exemplaren.

Ochrostigma velitaris Hufn. 12/7; 1 exemplaar; *Stauropus fagi* L. 10 ex. 1/7-6/7;

Hoplitis milhauseri F. 7/6;

Cerura bicuspidis Bhn., slechts enkele malen gevangen, nog niet uit Limburg vermeld;

Rhyparia purpurata L., tot nog toe in Limburg 1 maal (Mook) gevangen.

Dendrolimus pini L., meerdere exemplaren.

Simyra (Arsilonche) albonotata Goeze.

Lycophotia (Agrotis) molothina Esp.; deze zeldzame hei-uil vloog vrij veel.

Peridroma (Agrotis) saucia Hb., enkele exemplaren.

Actinotia (Chloantha) polyodon Cl.

Nonagria dissoluta Tr. Tot heden alleen in N. en Z. Holland zeldzaam aangetroffen. Daarbij een zeer zeldzame var. f. *dissoluta* Tr.

Nonagria neurica Hb., ook nieuw voor Limburg.

Coenobia rufa Hw. 4 ex. in Limburg alleen gevangen te Mook.

Leucania lythargyria Esp.; ofschoon de vliegtijd Juli—Aug. is, werd een exemplaar gevangen 4 October.

Enargia (Cosmia) paleacea Esp.; 3 ex. te Swalmen, St. Odilienberg; in Limburg slechts gevangen te Vaals.

Atcthmia (Cirrhoedia) xerampelina Hb., 6 ex. *Heliothis armigera* Hb.; zeer zeldzame trekker, nieuw voor Limburg.

Eustrotia (Erastria) olivana Schiff. (= *argentina* Hb.), 2 ex.

Emmelia (Erastria) trabealis Scop. 2 ex.

Plusia confusa Steph. (= *gutta* Guen.). Van deze nieuwe trekker werden dit jaar in Swalmen gevangen 12 exemplaren in 2 generaties, Juli en September. In Mei werd nog 1 expl. in Maastricht gevangen. Dit zal dus de eerste generatie zijn, zodat de soort in 3 gen. voorkwam.

Catocala fraxini L.; 1 expl. eind September.

Selenia bilunaria Esp. in 2 generaties, April—Juli.

Boarmia secundaria Esp. 1 expl.

Boarmia bistortata Goze (*crepuscularia* Dup.)

a. *defessaria* Frr. Zwart met lichte vlek.

Nola albula Schiff, enkele exemplaren.

Oeonistis quadra L.

Laspeyria flexula Schiff., meerdere exempl.

Phragmataecia castaneae Hb., meerdere expl.

Macaria (*Semiothita*) *liturata* Cl. ab. *nigra*.

De heer Lückner heeft enkele soorten meegebracht voor het museum en de leden. Wat *Plusia gutta* betreft, deelt de heer van Maastricht mede dat hij deze zomer ook een exemplaar heeft gevonden en wel te Heerlerheide. Hij laat dit exemplaar met enkele andere vlinders zien.

Pater Munsters houdt vervolgens een causerie over de vlindertrek, die meer geschikt is om als afzonderlijk artikel te worden opgenomen.

De voorzitter heeft enige boeken meegebracht o.a. „Le mimétisme” van Lucien Clopard, en „The songs of insects” van George W. Pierce. Bijzonder vestigt hij de aandacht op het „Handbook for the identification of British insects”, waarvan men afzonderlijke nummers kan krijgen.

Tenslotte laat de voorzitter 2 zeldzame sprinkhanen uit Zuid-Frankrijk zien n.l. *Saga pedo* Fallo en *Prionotropis hystrix* Germ.

Ruim half negen wordt de vergadering gesloten.

VERSLAG ZOMERKAMP

van de jeugdgroep van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg

van 24 Juli tot 1 Aug. 1950 te Horn.

Evenals het vorig jaar, werd ook dit jaar ons zomerkamp gehouden in een gebied van hei en dennen, moerassen en vennen.

Aan planten vonden we dan ook niets nieuws. Wel verdient de prachtige, levende, hoogveenvegetatie uit de onmiddellijke omgeving van ons kampterrein een bijzondere vermelding. Nergens vonden we de veenbes en de lavendelheide in een zo weelderige groei.

Op Dinsdagochtend leidde de heer Van Nieuwenhoven ons over de terreinen achter de boerderij. Hij vertelde ons iets over de mogelijkheid van het ontstaan van heidevelden uit het Eiken-Berkenbos, het plantengezelschap van onze voedselarme zandgronden, in dit geval van het middenterras van de Maas. De bossen zijn in

de Middeleeuwen gekapt, om het hout te kunnen gebruiken. Maar in plaats van te zorgen voor een nieuwe aanplant, brandde men de resterende bomen en struiken weg, en liet op de nu grazig geworden gronden het vee weiden. Nieuwe opslag van bomen werd zo verhinderd, eveneens door het opnieuw afbranden, en het steken van plaggen.

In het terrein werden sporen gevonden van vroegere zandverstuivingen, in de vorm van diep onder de oppervlakte liggende oerbanken.

Die middag maakten wij een tocht naar het landgoed „De Bedelaar”, waar wij rondgeleid werden door de heer Hendriks, rentmeester, en Prof. Kruytzer. Op dit terrein, dat bestaat uit een groot, 3 à 4 meter diep ven, een rest van een oude Maasarm, omgeven door een flink bos, zagen we vele uitheemse boomsoorten, door Prof. Dubois aangeplant. Vele ervan dreigen echter verstikt te worden, of gingen reeds verloren, door het opdringen van het omringende bos, dat niet voldoende gekapt wordt.

Interessant was ook de vleermuizen, waarvan de bovenverdieping echter voor uilen gereserveerd is. Meestal wonen er alleen maar wat kauwtjes in.

Ook werd ons het horst van een havik gewezen, die, zoals uit de prooiresten bleek, zijn jongen voert met tamelijk grote vogels en zoogdieren.

Van de vogelfauna kregen we hier verder niet veel bijzonders te zien, evenmin als op de andere kampdagen: we konden enige dagen

AAN HET VEN

Foto van Nieuwenhoven.